

Драган Лакићевић

ЗЕВС НА ОПШТОЈ КАТЕДРИ

Најпре смо сазнали за његову *Антологију народних јуначких песама*. Наслов је био важнији од тако обичног имена и презимена аутора – Војислав Ђурић...

У првом гимназије, нова нам је била и реч *антологија* – било је у њој нешто научно, мада нам је много тога из Садржаја било познато. Нешто смо већ знали у кући, нешто смо већ имали у издањима Народне књиге – песме са илустрацијама косовских витезова, хајдука и ускока... Ђурићева *Антологија* штампана је од 1947. године у двадесетак издања... (На столу једне школе, у канадском граду Киченеру, угледао сам њено прво издање. Тамо деца наших усељеника и емиграната суботом уче српски језик. Седамдесет година та књига зрачи духом и сјајем Бошка Југовића и Војводе Пријезде.)

Онда смо добавили и књигу *Лирика* – знали смо да је и то антологија одабраних примера и врста лирске поезије – из *Библије*, *Гилгамеша*, старих кинеских песника, европских песника и ништа мањих српских лиричара...

Катедра у Таковској

Кад смо се уписали на Филолошки, очекивали смо да га видимо за катедром како предаје „Женидбу Душанову“, „Женидбу Максима Црнојевића“, „Женидбу Милића барјактара“... Све то предавао је, на свој непоновљив начин, префињени Владан Недић... Професор Војислав Ђурић предавао је на Општем семинару – Античку књижевност: Библију, Гилгамеша, Хомера... Старији од нас назвали су га Зевс. За катедром, у великој учионици у Таковској улици, тако је и изгледао, крупан, с јаком сребрном косом, неукротивом. Слушали смо како грми. Његове речи о класичном књижевном иском нису се могле заборавити... Сву ту античку класику он је повезивао са српском класиком: Одисеј и Стојан Јанковић, Софокле и Наход Симеун...

Узбудљиво је било његово упознавање с нама новима, такорећи дечацима. Изводи нас пре таблу, једног по једног, и испитује. Најчешће: одакле си, синовац? Коју народну песму знаш из свог краја? Ко је највећи

јунак у твом завичају? Који је Вуков певач из Херцеговине? Једног Цетињанина испитује *Горски вијенац*: „Тек што вучад за мајком помиле... Настави, синовац...“

Ученик и учитељ

Започео је поезијом: *Сутонска дрхтања* објавио као двадесетогодишњак, у Крагујевцу, 1932. – Штампариија А. Јовановића.

Докторирао је 1939. с темом *Тужбалица у светској књижевности*.

Академик. Председник Српске књижевне задруге 1957–1961.

Оснивач Катедре за општу књижевност и теорију књижевности.

Писао је о светским и српским писцима. Безброј пута прештампан је његов оглед о поезији *Градинар Р. Тагора*. Огледе о књижевности објединио је наслов *Говор поезије* у 3 књиге, својеврсна историја књижевности.

Изузетно је ценио и помно проучавао српске писце, поготово песнике. У доба после Другог светског рата, кад је ваљало описменити већи део становништва, професор саставља читанке, пише брошуре, помаже разумевање песничких стилова и идеја, мисаоних и уметничких вредности.

Бавио се највећима: у 19. веку Доситејем, Вуком, Његошем, Војиславом; у 20. Андрићем, Нушићем, Вељком Петровићем. Знаменити су његови огледи и студије: „Књижевност старог истока“, „Вукови портрети устаника“, „Његошева поетика“, „Прота Матија Ненадовић и његово доба“, „Српскохрватске бајке“, затим „Преглед књижевних теорија“, „Порекло поезије и извори њеног развитака“, „Постанак и развој народне књижевности“, „Увод у римску лирику“...

Антологије: *Народне приповетке*, *Народне лирске песме*, *Српскохрватске бајке*, *Антологија народних приповедака*, *Косовски бој у српској књижевности*.

Приредио Вукову прву књигу *Српских народних пјесама*, књигу *Вукови записи*, Шантићева *Дјела* (1–3), Нушићева *Дела* (1–10), *Књигу о Његошу*.

Војислав Ђурић је био ученик великог етнолога, професора и преводиоца Веселина Чајкановића, дописног члана Српске краљевске академије. Чајкановић је, после Другог светског рата отпуштен из службе и прогоњен – његови радови су анатемисани. Ученик Ђурић враћа га, постхумно, у књижевни и научни живот, на велика врата, монументалном књигом *Мит и религија у Срба* (плаво Коло СКЗ, 1973), а потом и *Сабраним делима из српске религије и митологије* у 5 књига, уз обиље напомена и тумачења, такође под кровом Српске књижевне задруге.

Разговори у СКЗ

Проф. Ђурић био је „друштвено-политички“ делатник у књижевности, науци и установама. Тежио је прегледима, синтезама, вредновањима. Били су то битни задаци Српске књижевне задруге и установа којима јерадио.

Остало је упамћено како се дописивао са великим писцем Владаном Десницом – Матица српска и Српска књижевна задруга молили суписца *Прољећа Ивана Галеба* за пристанак у едицију „Српска књижевност у 100 књига“. Свом сину Милораду Ђурићу, песнику и уреднику СКЗ, причао је отац „Војче“, како је, после неколико размењених писама, Десница дошао из Загреба – да „испоштује“ стару институцију и њеног председника/професора. Ђурић је био непосредан, налик свом надимку Зевс:

– Како ви, драги Десница, да не будете у едицији српске књижевности, кад сте ви потомак Стојана Јанковића, од боље српске крви него ја са сред Шумадије?

– Ја јесам Србин и српски писац, друже професоре – отприлике тако је започео љубазни Десница, са објашњењем које је вероватно било и дирљиво и искрено, али је остало између њих двојице. Суштина је била томе да друштвено и политичко окружење Десничине породице у Загребу њему није дозвољавало да пристане на укључење у едицију „Српска књижевност у 100 књига“.

Војин син Миша, такође је причао како га је отац посећивао у војсци, док је син служио рок у Бањалуци. Наследник оца и наставника, жалио се, у писму, на неудобан војнички јастук у касарни, па је професор светске књижевности, звани Зевс, узео његов јастук из куће и аутобусом га понео сину јединцу.

Антологије

Војислав Ђурић био је свестрани „просветни радник“. Више је пропагирао и похваљивао него тумачио. Хтео је да приближи и омили песништво као такво. Учествовао у многим областима школства, у обликовању програма наставе књижевности, пре свега у представљању, познавању и тумачењу песништва. Његово познавање наше епске поезије било је вишеструко видљиво, највише у најбољем избору песама окупљених у *Антологији народних јуначких песама*. Готово да нема песме коју бисмо из ње искључили или коју бисмо тој *Антологији* додали. Тај избор био је и програм изучавања народне поезије. Најпре, из политичких разлога „братства и јединства“, тај избор сачињен је од огромне већине српских песама и певача, а професор их је назвао српскохрватским. Кад су Хрвати

напустили и ту поезију и *Антологију*, језик и државу, стари Ђурић преуредио је избор и искључио из књиге хрватске песме, а књигу преименовао у *Антологију српских јуначких песама*. На *Антологији* се ништа није познало.

Други подухват у изборима поезије била је *Лирика*. Најпре је „приступио“ лирици као таквој, онда извршио избор и распоред. Лирска је „песма која изражава само осећање...“ написао је професор. „Осећање и сажетост захтевају најодабранији песнички језик, речи које у исти мах – како је Тагоре рекао – певају и сликају... И зато је лирски песнички језик и више сликарски и више музички него епски и драмски: у њему има више фигура и тропа и он не може без стиха.“

На самом почетку су Љубавне песме – њих има највише и у Првој књизи Вукове збирке: љубавна осећања наткрилила су остала. Одмах до љубавних, налазе се Патриотске песме, а потом Социјалне, Описне, Рефлексивне, Успаванке, Сватовске, више врста обредних и обичајних, све до басми и кратких лирских форми. Примери су дати у правом обиљу, почев од *Пјесме над пјесмама*, *Рамајане*, *Ши-кинга*, јапанских, словеначких, македонских и наших песама. Ученик првог разреда гимназије није више могао заборавити имена Архилоха, Сапфо, Лукреција, Катула, Тибула, Проперција... Били су ту, још: Данте, Гете, Хелдерлин, Шели, Пушкин, Љермонтов, Хајне, Бодлер, Рилке, али и српски: Његош, Војислав Илић, Дучић, Ракић, Дис, Црњански, Настасијевић... Светска и српска поезија спојиле су се у недељиву целину. Писац ових успомена, још у гимназији, са својим школским друговима, учио их је напамет – био је то задатак те школе коју је, својим изборима, тумачењима, програмима, креирао и професор Војислав Ђурић.

Патриотске теме којима ће се у нас јавно наругати крај 20. и почетак 21. века, писали су такође највећи: Стари завјет, Еурипид, Хорације, Колриџ, Китс, али и наши: Стерија, Лаза Костић, Шантић, Ујевић, Драгољуб Филиповић. Социјалне мотиве певали су у старом Египту, потом Алкеј, Филип Солуњанин, Ли Таи-пе, Шекспир, Иса, Мајаковски, али и наши: Шантић, Ракић, Давичо и др. Описне пасаже нашао је Ђурић у *Одисеји*, у индијанској поезији, у нашим народним песмама и баладама, код Алкмана, Фирдусија, Дантеа, Достојевског, Рембоа, Блока, Јејтса, али и Ђуре Јакшића и Десанке... Рефлексивне: Лао-це, Кунг Фу-це, Лукреције, Хорације, Тибул, Ту Фу, де Вињи, Леопарди, Мицкјевич, Прешерн, Рилке, али и Дучић, Ракић, Лаза Костић, Вељко Петровић, Растко Петровић... У великој панорами светске лирике, појавиле су се и брижљиво изабрани бисери наше народне лирике, али и мање познати или заборављени писци, као што су Мирко Королија или Милорад Митровић.

После изрека и пословица разних народа и писаца, поређао је мисли великих мислилаца: Хомер, Хесиод, Солон, Ксенофан, Пиндар, Хипократ, Епикур, Катон, Цицерон, Епиктет, Марко Аурелије, Лукијан Самосаћанин, Бхартрихари, Монтењ, Паскал, Ларошфуко, Лабријер, Шопенхауер, Ниче, али и Његош и Божидар Кнежевић.

Загонетке, Питалице, Говорне игре, Разбрајалице, Ређалице, Брзалице, Надговарања – чине забавни или „шарени“ део ове огромне књиге светске лирике.

Највећи песници

Од тридесетак огледа, одабраних за плаво Коло Српске књижевне задруге (*Трагање за духом речи*, 1990), општим и теоријским темама припала је једна трећина. Преовлађују теме српске књижевности, пре свега старије („Родољубље старих српских писаца“ или „Лик Светога Саве у књижевности“). Најважнија личност српске књижевности, за професора Ђурића, био је Вук Караџић. Од њега почиње ново доба, у његовим књигама је наша усмена епска класика – оно где смо достигали Хомера, а престизали европске епове: „Вишеструким и дуготрајним утицајем Вук је надвисио и најкрупније прегаоце у историји српске културе и заузео прво место поред Св. Саве, првог књижевника и просветитеља српског, а одјеком и дејством свога дела, у Европи и посебно на Балкану, виноу се у висине на којима је до данас остао усамљен.“

Поред Вука су његови савременици, Прота Матија и Његош. И кад о њима пише, Ђурић не штеди украсе и похвалне речи: „Звучне мађије Његошевог десетерца“. О структури Његошевог стиха и ритма, професор пише научним стилем и танано аналитички, али на крају закључује изразом одушевљења: „То је привилегија највећих међу највећим песницима: да човек не може да се наслуша њиховог звука, ни да се нагледа њихових слика, ни да се насити њихових порука.“

Светска књижевност, пак, за Ђурића је једна. Са њом се све самерава и пореди – зато се зове *упоредна*. Но и она се понекад разматра у националним оквирима, рецимо у случају бенгалског писца Рабиндраната Тагора: „У индијској књижевности, старој неколико хиљада година, он је, без сумње, једна од шест најзначајнијих појава: по значају, са његовим делом могу да се упореде само ведска поезија, *Махабхарата*, *Рамајана*, *Панчатантра* и Калидасино песништво.“

Разматрајући Тагорову лирику, Ђурић у њеној лепоти открива и њену мисао. Ако звезде говоре да „потпуно савршенство влада свуд“, човеку то није лако, јер се човек „провлачи кроз кланце живота и смрти, добра и зла,

правде и неправде, истине и лажи, лепоте и ругобе. Он пати и због своје недовољности и због недовољности других.“

Таква тумачења била су прилагођена настави књижевности на Филолошком факултету где су се школовали будући професори. Своје студенте професор Ђурић је обележио својим духом – његове формулације и вредновања нису могли заборавити.

Мисао изнутра и лепота споља чинили су највеће вредности поезије у тумачењу Воје Ђурића. Тако је објашњавао и „Лепоту народнога стиха“: „Велика порука векова је кратка и јасна: сјај овога света мери се страдањем и умирањем; раскош постојања човек доживљује само у верности своме имену, у слободи, и кад ову брани смрћу брани живот. Тако су поступали, у националним и индивидуалним оквирима, не само гласовити јунаци него и обичне личности, не само зрели људи него и дечаци и девојчице – сви који су откривали у себи и око себе људско лице. У супротном правцу ваљао се мрак наличја – као мирење са злом, кукавичлук, издајство. Лепота хуманизма исписивана је крвљу и тугом у народној историји и народном стиху, и она је наше бесцено достојање.“

Све то морало је бити уметнички и језички обликовано: „Лепота савршених поетских грађевина – у целини и у деловима – одређена је, пре свега, изванредним... сликарским и музичким квалитетима народног стиха“. – „Музички ефекти народног стиха извиру из виртуозно употребљених рима и мелодичног распореда вокала и консонаната. Риме се не јављају ни редовно ни на утврђеним местима; оне су као разнобојна звучна светлост која повремено блесне изнад овога или онога места да га издвоји и истакне.“ Основа целе песме *Стари Вујадин* „саздана је од једног гласа, који пева и слика у исти мах, којим се боље него ичим другим оваплоћује главна идеја, свакако најјаче мерило истинитости и дубине инспирације.“

Велики савременици

Није био загладан само у старо и проверено. Међу првима је писао „најновијој Андрићевој поезији“. Није штедео суперлативе – био је то начин дивљења и вредновања књижевне лепоте и мајсторије. Оглед о књизи *Лица* (1960) читамо у *Говору поезије I* (1966). Причу „Игра“ похвалио је пре него други: „*Игра* је најсавршенија слика у збирци, у својој врсти скоро без премца у нашој књижевности и са ретким такмацима у светској. Она је – не мање него Хомеров опис Ахиловог штита – чудо сликарске вештине у поезији, које изазива дивљење и опире се анализи и објашњењу... “ То је она прича-слика о тајновитој и само писцу видљивој игри босих стопала младе жене на позорници уоквиреној завесама летње хаљине, испод столице, на

тераси поред мора. Ноге изводе своју пантомиму, драму нежности и судара, облика и фигура... „Нису необичне ни речи које означавају поједине покрете: издвојене за себе, оне не излазе из оквира најсвакидашњијег говора. Али је необична употреба тих свакидашњих израза – у истој мери као и несвакидашњост асоцијација које изазивају различити положаји жениних ногу. Оне се бече као очи, цере се као уста, мрште се и борају у љутите гримасе као лице, цртају и бришу као ђаци, сударају се као невоспитана деца, милују се као љубавници..“ Тај говор стопала један је од милион *говора поезије*: речи и имагинације.

Није случајно поднаслов прве и друге књиге *Говор поезије*: „Појам, слика, звук“. Те три ствари тражи Војислав Ђурић у светској/српској/југословенској поезији.

У Трећој књизи вратио се неким темама светске књижевности (Библија, Теофраст, Данте), али и нашим зналцима класичне књижевности: Милан Будимир, Милош Н. Ђурић, Аница Савић Ребац.

Био је њихов ученик и следбеник.

ПОСЕБАН ОКВИР

Војислав Ђурић, старији од историчара уметности Војислава Ј.Ђурића, родио се у селу Мало Крчмаре код Крагујевца 1912, умро у Београду, 2006. Професор светске књижевности, оснивач Катедре за општу књижевност са теоријом књижевности, академик. На Филозофском фкултет у Београду дипломирао 1935, у средњим школама предавао латински и српски језик. Докторирао 1939. године са темом „Тужбалица светској књижевности“. Био је председник Српске књижевне задруге. За свечаност у Коларчевој задужбини, написао реферат „Српска књижевна задруга 1892–1982“.

